ECHIVALENŢA SEMANTICĂ DINTRE UN NUMERAL ŞI UN SUBSTANTIV, ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Semantic Equivalence between a Numeral and a Noun, in the Romanian Language

Cristina RADU-GOLEA[1]

Abstract

This paper demonstrate the fact that in the Romanian language, one of the cardinal numerals has got synonyms (dublet, cuplu, tandem, pereche). The noun pereche is used in parallel with the numeral doi. This noun has distinctive semantic features, depending on the context.

Keywords: synonymous, numeral, noun, quantifier, pair

1. Se ştie că sinonimia reprezintă o „relaţie de echivalenţă sau de identitate fie între sensurile a două sau mai multe cuvinte diferite, fie între două sau mai multe construcţii sintactice echivalente”[2]. În cele ce urmează, va fi demonstrată echivalenţa dintre un numeral (cuantificator) şi un substantiv.

Termenul *cuantificator* „are rolul de a specifica, din punct de vedere cantitativ, alt component al unui grup (nominal, verbal, adjectival, adverbial). În clasa cuantificatorilor intră elemente cantitative indicând: o cantitate definită (...), o cantitate nedefinită (...), o cantitate nula (...)”[3]. Cuantificatorii universali/logici/existenţiali se disting de cuantificatorii numerici, aceştia din urmă „fiind reprezentaţi de clasa numeralelor cardinale; ambele clase aparţin categoriei mai largi a cantitativelor, cuvinte care includ în matricea lor semantică seme cantitative”[4]. Cantitativele nonnumerice aparţin fie clasei pronumelor indefinite (*mulţi*, *puţini*, *câţiva*, *oricâţi* etc.), fie clasei adverbelor şi semiadverbelor (*mult*, *puţin*, *destul*, *vreo* etc.), iar cantitativele numerice aparţin „clasei numeralului în toate ipostazele lui gramaticale: de pronume, de adjectiv, de adverb, de substantiv (***doi*** *(copii)*; *(învaţă)* ***îndoit***; ***doime***)”[5].

2. Numeralul, exponent al cantitativelor numerice, este definit, în gramatica tradiţională, ca parte de vorbire flexibilă care exprimă, sub diverse aspecte, un numar abstract, un numar concret sau ordinea numerică a obiectelor sau acţiunilor în spaţiu şi timp. Dumitru Irimia propune o cu totul altă abordare a numeralelor, susţinând că în „clasa pronumelor intră şi *numeralele cardinale* primare (*doi*, *trei* etc.) şi *numeralele ordinale*, prin caracterul lor de substituenţi”[6]. În anumite contexte, numeralul are rolul de substitut, iar

[1] Lector univ. dr., Universitatea din Craiova
[2] DŞL, 2001, p. 483.
[3] Pană Dindelegan, Dragomirescu, Nedelcu, 2010, p. 210.
[4] DŞL, 2001, p. 149.
[5] DŞL, 2001, p. 92.
[6] Irimia, 1997, p. 149.

BDD-A2916 © 2012 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:05:41 UTC)

prin „abandonarea substantivului regent se produce fenomenul de pronominalizare”[7]. În GBLR, definiţia numeralului este asemanătoare cu cea propusă de Dumitru Irimia, în gramatica Domniei Sale, adică acesta reprezintă „o clasă lexico-gramaticală închisă conţinând cuvinte care prezintă trăsături morfosintactice comune cu unele pronume. Numeralul cardinal, care este numeralul prototipic, se încadrează în categoria mai largă a **cantitativelor**; numeralul ordinal este o subclasă distinctă de cuvinte care se apropie, prin conţinutul lor semantic, de adjectivele situative, iar prin caracteristicile morfosintactice, de pronumele-substitute”[8].

Numeralul cardinal *doi*, *două* (< lat. **dui*, *duae*), aparţinând clasei de cuantificatori numerici, ocupă un loc special, întrucât poate avea sinonime lexicale. Dintre acestea pot fi enumerate: ***pereche*** (< lat. *paric(u)la*) „grup de două fiinţe de acelaşi fel; (...) grup format din două exemplare de acelaşi fel, care formează o unitate, întrebuinţându-se împreună; fiecare dintre cele două fiinţe, două obiecte, două fenomene care formează un grup (unitar), considerate în raort cu cea de-a doua fiinţă, cel de-al doilea obiect etc.; fiinţă, obiect, fenomen, care seamănă perfect cu altă fiinţă, cu alt obiect, cu alt fenomen”; ***dublet*** (< fr. *doublet*) „al doilea exemplar al unui obiect, păstrat într-o colecţie”; „al doilea exemplar al unui document, al unui act, reprodus după original şi utilizat în locul acestuia”, „duplicat”; ***cuplu*** (< fr. *couple*) „reuniune a două persoane, forţe, obiecte într-o acţiune/activitate comună; doi actori care joacă împreună roluri principale; două animale reunite prin hamuri pentru aceeaşi muncă; sistem de două forţe egale antiparalele (în fizică)”; ***tandem*** (< fr., engl. *tandem*) „bicicletă pentru două persoane (...); cilindru compresor mecanic cu doi tăvălugi egali ca marime (...); (fig.) grup de două persoane (nedespărţite)”.

În ultimii ani, substantivul *tandem* a început să fie utilizat şi în limbajul gazetăresc – cu referire la politică şi la sport. Locuţiunea adverbială *în tandem* are sensul „în doi”.

Dintre sinonimele numeralului *doi*, reţine atenţia substantivul *pereche*. Acest substantiv este urmat, de obicei, de determinanţi şi este caracterizat de semul [±Animat]. În cazul în care trăsătura semică distinctivă este [+Animat], *pereche* poate să desemneze:

a) două părţi identice şi simetrice ale corpului (omenesc): *o pereche de ochi* („M-am întors mânios... şi i-am aruncat o pereche de ochi de voinic”, Gane[9]). Pentru celelalte părţi/organe identice şi simetrice ale corpului omenesc, substantivul *pereche* nu se foloseşte. Totuşi, în anumite situaţii, *pereche* poate determina substantivul *organe* (neutru, plural): *organe pereche*. Pentru a desemna picioarele identice şi simetrice ale unei clase de animale inferioare, miriapodele, se foloseşte forma de plural: *perechi de picioare*.

b) un grup de două persoane (unite prin căsătorie): *o pereche de tineri/ de îndrăgostiţi*. Folosit la plural, *perechi* înseamnă „parteneri de dans (sau parteneri în cadrul altor sporturi)”; de asemenea, poate fi folosit si la modul general: *Prin parc se plimbau perechi(le)*.

[7] Irimia, 1997, p. 150.
[8] GBLR, 2010, p. 180.
[9] DLRM, 1958, p. 604.

BDD-A2916 © 2012 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:05:41 UTC)

c) poate desemna şi un grup de animale/păsări de sex opus, mascul şi femelă, din aceeaşi specie: *(o) pereche de hamsteri*; *(o) pereche de canari/papagali*.

În aceste exemple, trăsătura semică distinctivă este [±Masculin]. *Pereche* poate reprezenta şi un grup de două animale din aceeaşi specie, fără însă a fi precizată diferenţa semică [+Masculin] vs. [–Masculin]: *(o) pereche de boi*, *(o) pereche de cai*.

În a doua situaţie, când trăsătura semică distinctivă este [–Animat], *pereche* desemnează:

a) „un grup de două obiecte de acelaşi fel, întrebuinţate numai împreună", de exemplu: *(o) pereche de andrele*, *(o) perche de mănuşi*, *(o) pereche de şosete*, *(o) perche de jambiere*, *(o) pereche de vâsle/rame*, *(o) pereche de pantofi* (şi toate cazurile în care substantivul *pereche* este determinat de nume de obiecte de încălţăminte), *(o) pereche de schiuri*, *(o) pereche de şireturi*, *(o) pereche de şanuri*, *(o) pereche de cercei*, *(o) pereche de butoni*, *(o) pereche de corzi* (ale unui instrument muzical), *(o) pereche de roţi dinţate* (aparţinând unui angrenaj), *(o) pereche de pedale*, *(o) pereche de cârje* (numai uneori, în anumite condiţii). La jocul de şah, există *perechea de nebuni* – în acest caz, substantivul *pereche* este obligatoriu articulat.

b) mai poate defini un obiect/accesoriu alcătuit din două părţi identice şi simetrice: *(o) pereche de ochelari*, *(o) pereche de ciorapi*, *(o) pereche de pantaloni*, *(o) pereche de chiloţi*, *(o) pereche de izmene*, *(o) pereche de bretele*, *(o) pereche de desagi*.

O pereche de palme desemnează „două lovituri succesive aplicate cuiva (cu cele două palme)".

Pronumele (şi adjectivul) indefinit *amândoi* (*amândouă*) şi neologismul *ambii* (*ambele*) pot fi sinonimi cu substantivul *pereche*.

Toate exemplele date se încadrează în ceea ce semantica modernă numeşte cuantificare precisă.

O altă categorie, inclusă semanticii moderne, este cuantificarea neprecisă. Numeralul *doi* (*două*) poate avea (şi) un sens nedeterminat, în anumite construcţii. Uneori, sensul nedeterminat este întărit de prezenţa indefinitului *vreo*, încadrat în clasa cantitativelor nonnumerice: *a spune cuiva (vreo) două vorbe* „a comunica ceva cuiva" – în această expresie, *două* poate avea şi sensul „câteva", semul distinctiv fiind [±Puţin]. Intonaţia, la rândul ei, poate clarifica sensurile expresiei: „a bârfi", dar şi „a pune pe cineva la punct"; *a da cuiva (vreo) două palme* „a aplica două lovituri (succesive) pe ambele părţi ale feţei"; *a veni în două minute* „a veni imediat"; *a nu face doi bani/două parale* „a nu avea valoare, a nu valora nimic"; *a sta la doi paşi* „a sta aproape".

Forma de feminin *două*, având valoare neutră, apare în anumite enunţuri şi se încadrează în cuantificarea neprecisă: *Îi dau două (palme/şuturi), să mă ţină minte*!, *Îi spun vreo două*...! În aceste exemple, *două* are şi un sens peiorativ. În categoria cuantificării neprecise poate fi inclusă şi sintagma: *perechi*, *perechi*, în care substantivul *pereche* este folosit la plural: *treceau/mergeau perechi, perechi* „(doi) câte doi".

Doi (*două*) intră şi în alcătuirea unor îmbinări fixe de cuvinte, cu valoare adverbială sau a unor expresii. Forma feminină (*două*) sau cea masculină (*doi*) se regăsesc în funcţie de cuvintele determinate: *una – două* „întruna, continuu, neîntrerupt"; *în/pe din două cu*...

BDD-A2916 © 2012 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:05:41 UTC)

„amestecat în părţi egale cu altceva"; *în/pe din două*... „în două părţi egale"; *cu una cu două* (în construcţii negative) „cu uşurinţă, repede"; *din două una* „ori una, ori alta; ori... ori..."; *una şi cu una fac două* „fără multă vorbă, scurt, limpede"; *nici una, nici două* „fără a sta pe gânduri, imediat"; *a nu vorbi/a nu zice/a nu scoate (nici) două vorbe* „a nu scoate un cuvânt, a tăcea"; *în două cuvinte/vorbe* „pe scurt, fără multă vorbă"; *la doi paşi* „aproape"; *a vorbi în doi peri* „echivoc, cu două înţelesuri"; *în doi timpi şi trei mişcări* „foarte repede".

3. În concluzie, se poate preciza că, dintre toate numeralele cardinale româneşti, numai numeralul *doi* (*două*) are sinonime – substantive, adjective, (semi)adverbe. Atât *doi*, cât şi sinonimul acestuia, *pereche*, au aceeaşi frecvenţă şi circulă în paralel. Când desemnează o realitate imuabilă, semele distinctive fiind [+Animat] şi [+Uman], nu este nevoie să se folosească: *doi* (*două*), *amândoi* (*amândouă*) sau substantivul *pereche*. Astfel, se spune: *mă dor ochii* (subînţelegându-se ambii ochi), dar se poate spune şi: *mă dor amândoi ochii* – în această situaţie, adjectivul indefinit *amândoi* are şi valoare de întărire, fiind redundant.

Aparţinând categoriei cuantificării precise (întrucât este sinonim cu numeralul *doi*), substantivul *pereche* este caracterizat de trăsătura semică [+Animat] şi desemnează fie două părţi ale corpului (care sunt pereche), fie două fiinţe – în anumite cazuri este vorba de un cuplu, făcându-se diferenţa de gen, iar în alte cazuri diferenţa masculin vs. feminin nu este relevantă (*o pereche de boi*). Caracterizat de trăsătura semică [–Animat] substantivul *pereche* desemnează fie un obiect alcătuit din două părţi identice şi simetrice, fie un grup de două obiecte de acelaşi fel, întrebuinţate numai împreună (care pot servi şi obiecte separate).

În cadrul categoriei cuantificării neprecise, numeralul *doi* (*două*) poate fi precedat şi de indefinitul *vreo*; o mai mare frecvenţă o are utilizarea formei de feminin, cu valoare neutră.

Bibliografie

*** *Dicţionarul limbii române moderne* (DLRM), Bucureşti, Editura Academiei Române, 1958.

Academia Română, *Gramatica de bază a limbii române* (GBLR), Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010.

Avram, Mioara, *Gramatica pentru toţi*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1986.

Bidu-Vrănceanu, Angela, Călăraşu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaş, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii* (DŞL), Bucureşti, Editura Nemira, 2001.

Dima, Eugenia (coord.), *Dicţionar explicativ ilustrat al limbii române*, Chişinău, Editura Arc, Editura Gunivas, 2007.

Bucă, M., Evseev, I., Király, Fr., Craşoceanu, D., Vasiluţă, L., *Dicţionar analogic şi de sinonime*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978.

Forăscu, Narcisa, *Sinonimia: teorie şi practică*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2007.

BDD-A2916 © 2012 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:05:41 UTC)

Irimia Dumitru, *Gramatica limbii române*, Iaşi, Editura Polirom, 1997.
Pană Dindelegan, Gabriela, Dragomirescu, Adina, Nedelcu, Isabela, *Morfosintaxa limbii române*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2010.

BDD-A2916 © 2012 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:05:41 UTC)